

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ

Факультет соціальної та психологічної освіти
Кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи

Юрченко Іван Володимирович

231 Соціальна робота

РЕФЕРАТ

магістерської роботи

за освітньо-професійною програмою

**«ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНИХ
ПРАЦІВНИКІВ У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ»**

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

кандидат педагогічних наук

Роєнко С. О.

Умань – 2021

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Нині в Україні ми спостерігаємо вельми неприємні тенденції. Це зменшення чисельності населення, збільшення кількості розлучень, а отже і проблемних сімей, сиріт, відбувається старіння населення, зuboжіння, а тому поширюється жебрацтво, через неякісне медичне обслуговування зростає кількість хворих дітей, широко розповсюджені захворювання на венеричні хвороби, у тому числі на СНІД, що зазвичай трапляється під час суспільних негараздів, зростає захворюваність на наркоманію і токсикоманію, зростає злочинність. Зменшити на особистість негативний вплив вище зазначених чинників, зумовлених соціально-економічною кризою суспільства, покликана соціальна робота, яка здійснюється соціальними працівниками. Наразі значно збільшуються вимоги до особистісних та професійних якостей фахівців і соціальної роботи.

Деякі питання щодо формування професіоналізму майбутніх соціальних працівників висвітлено у наукових працях з філософії, етики, аксіології, культурології, а саме: професійна етика соціального працівника (С. Войціховська), етичні цінності його професійної діяльності (Л. Никифорова, Ж. Новікова, Т. Юшковець), роль моральних цінностей у соціалізації особистості (Т. Бутківська), культурологічна основа сучасної освіти (Г. Філіпчук) тощо.

У наукових працях з психології, соціології, соціальної роботи досліджено проблеми професійної підготовки соціальних працівників (Н. Гітун, Д. Голованова, О. Карпенко, І. Козубовська, В. Поліщук, Г. Слoзанська, С. Харченко, Л. Штефан), організаційні питання соціальної роботи в Україні (І. Зверєва, Г. Лактіонова, Т. Семигіна, І. Грига, М. Лукашевич), морально-етичні проблеми підготовки (Д. Сай, О. Тополь) та виховання гуманності майбутніх соціальних працівників (Н. Клименюк).

Дослідження проблеми підготовки майбутніх працівників соціальної сфери у США ґрунтуються на публікаціях К. Данлоп , А. Дейвиза, Л. Беддоуб, К. Реардон , Дж. Сиск , Ф. Ример.

Міжнародний досвід підготовки фахівців із соціальної роботи досліджували В. Баранюк, О. Канюк, С. Когут, А. Куліков, Г. Лещук, Л. Романовськ, Ю. Рябов та ін.

Серед зарубіжних досліджень професійної підготовки соціальних працівників заслуговують на увагу праці Х. Брунс, Д. Крамер та ін.

Аналіз наукових досліджень засвідчив, що при усьому різноманітті вивчення проблеми формування професіоналізму майбутнього соціального працівника, подальшого дослідження потребує вивчення особливостей професійної діяльності фахівців із соціальної роботи. Зокрема необхідно досліджувати міжнародний досвід, в першу чергу країн Європи, як ближчих за деякими факторами ментальності суспільств, та згідно державної стратегії України до Європейської інтеграції.

Актуальність проблеми дослідження, її соціальна значущість, недостатнє вивчення особливостей професійної діяльності соціальних працівників за кордоном зумовили вибір теми кваліфікаційної роботи: **«Особливості професійної діяльності соціальних працівників у зарубіжних країнах».**

Мета дослідження полягає у виявленні особливостей професійної діяльності соціальних працівників з різними категоріями населення у зарубіжних країнах та визначенні можливостей використання прогресивних ідей зарубіжного досвіду в Україні.

Відповідно до мети визначені наступні **завдання дослідження**:

1. Проаналізувати стан дослідженості проблеми у вітчизняній і зарубіжній науковій літературі
2. Прослідкувати становлення соціальної роботи як професії та проаналізувати основні теоретичні моделі та методи соціальної роботи.

3. Здійснити загальну характеристика професійної підготовки соціальних працівників за кордоном.

4. Охарактеризувати особливості діяльності соціальних працівників у зарубіжних країнах.

5. Обґрунтувати можливості використання зарубіжного досвіду здійснення соціальної роботи у професійній діяльності фахівців із соціальної роботи України.

Об'єкт дослідження: професійна діяльність соціальних працівників у зарубіжних країнах.

Предмет дослідження: зміст професійної діяльності соціальних працівників у зарубіжних країнах.

У процесі дослідження був застосований комплекс **теоретичних та емпіричних методів:**

– *теоретичні:* аналіз філософської, соціологічної, психолого-педагогічної, соціально-педагогічної літератури з теми дослідження для вивчення стану розробленості проблеми; порівняння та зіставлення різних поглядів на досліджувану проблему;

– *емпіричні:* аналіз та синтез для вивчення особливостей професійної діяльності соціальних працівників у зарубіжних країнах; метод порівняння для визначення спільних і відмінних рис у підготовці соціальних працівників та їх професійній діяльності у досліджуваних зарубіжних країнах; метод узагальнення для виявлення типових рис і закономірностей діяльності соціальних працівників.

Теоретичне значення дослідження: розкрито особливості підготовки соціальних працівників за кордоном; здійснено аналіз міжнародного досвіду здійснення соціальної роботи з різними категоріями клієнтів та визначено спільні й відмінні риси.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що матеріали дослідження можуть бути використані здобувачами вищої освіти, аспірантами,

викладачами з метою ознайомлення з особливостями підготовки соціальних працівників та здійснення соціальної роботи за кордоном; визначено можливості для впровадження зарубіжного досвіду здійснення соціальної роботи у професійній діяльності фахівців із соціальної роботи України.

Апробація результатів дослідження.

Положення і висновки дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, заходах Науково-дослідного центру педагогічного краєзнавства подвійного підпорядкування МОН України та НАПН України при Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини та у рамках виконання науково-дослідної теми кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини «Актуальні проблеми соціально-педагогічної теорії та практики» (державний реєстраційний номер 0111 U 00 75 47).

Матеріали дослідження доповідалися на всеукраїнських та регіональних наукових конференціях і семінарах: Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми підготовки фахівців соціальної сфери» (Умань, 21 квітня 2020), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Спеціальна та інклюзивна освіта: теорія, методика, практика» (Умань, 25 березня 2021), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми підготовки фахівців соціальної сфери» (Умань, 22 квітня 2021 р.), регіональному науково-практичному онлайн семінарі «Соціальна інклюзія дистанційного освітнього процесу» (Умань, 29 січня 2021 р.), науково-методичний семінар «Тренінгові технології у соціальній роботі» (Умань, березень 2021), науково-практичному семінарі «Громадські організації людей з інвалідністю крізь призму надання соціальних послуг» (Умань, 16 квітня 2021).

Публікації. Результати дослідження висвітлені у 2 публікаціях: «Система соціального захисту у Бельгії» та «Підготовка соціальних працівників у США».

Структура роботи складається із змісту, вступу, трьох розділів, висновків

до кожного розділу та загального висновку, списку використаних джерел із 70 найменувань, 3 додатків. Загальний обсяг роботи 98 сторінок. Робота містить 2 таблиці, 1 діаграму, 1 схему.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми роботи, представлено мету і завдання, визначено об'єкт та предмет, сформульовано методологію дослідження, показано теоретичну і практичну значущість отриманих результатів, апробацію результатів.

У першому розділі **«Становлення та розвиток соціальної роботи у зарубіжних країнах»** було розглянуто процес становлення соціальної роботи як професійної діяльності. З'ясовано, що основними причинами, що обумовили розвиток соціальної роботи, були такі:

- розпад єдиного співтовариства, пов'язаного загальними принципами і нормами співіснування;
- урбанізація та індустріалізація;
- збільшення соціальних зв'язків і взаємовідносин між людьми.

Нами з'ясовано, що загальний міжнародний досвід соціальної роботи свідчить про використання таких груп теоретичних моделей: психодинамічних, моделей кризового втручання, біхевіористських, системних і екологічних, соціальнопсихологічних, комунікаційних, гуманістичних, когнітивних, моделей правозахисної діяльності.

У другому розділі **«Система підготовки соціальних працівників за кордоном»** була здійснена загальна характеристика професійної підготовки соціальних працівників у країнах Європейського Союзу. Проаналізовані особливості підготовки майбутнього фахівця із соціальної роботи у країнах Європейського Союзу, Великій Британії та США.

Було виявлено, що у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників використовуються такі підходи:

- навчання безпосередньо на робочому місці;
- використання відео- і аудіоматеріалів;
- активне навчання;

- рефлексивне навчання й практика;
- впровадження case-study (метод ситуаційного аналізу);
- взаємодія теоретиків і практиків.

У третьому розділі «**Особливості професійної діяльності соціальних працівників у зарубіжних країнах**» розкрито зміст соціальної роботи та соціально-педагогічної діяльності в США та країнах Європейського Союзу. Аналіз зарубіжного досвіду дає можливість знайти конструктивні моменти і результативні методики, які можна реалізувати в сучасному українському суспільстві.

ВИСНОВКИ

Результати проведеного дослідження свідчать про досягнення мети, розв'язання визначених завдань і є підставою для формулювання таких висновків:

1. Проаналізувавши стан дослідженості проблеми у вітчизняній і зарубіжній науковій літературі нами з'ясовано, що міжнародний досвід здійснення соціальної роботи був предметом дослідження українських (В. Баранюка, О. Канюк, С. Когут, А. Кулікову, Г. Лещук, Л. Романовську, Ю. Рябову) та закордонних науковців (Х. Брунс, Д. Крамер та ін.). Звернення до наукових джерел дослідників також дає підстави стверджувати, що досліджуються теоретичні і методологічні основи фахової підготовки соціальних працівників; значна кількість досліджень присвячена різним аспектам підготовки фахівців соціальної роботи на прикладі країн Європи; велика увага приділяється підготовці соціальних працівників до професійної діяльності з різними соціальними групами.

2. У межах реалізації другого завдання нами прослідковано становлення соціальної роботи як професії. З'ясовано, що виникнення соціальної роботи як професії, зазвичай фіксують кінцем XIX – початком XX століття. Стрімкість індустріального розвитку, урбанізація, яка збільшила в суспільстві долю маргінальних прошарків населення, недостатньо адаптованих до життя в місті, розрив традиційних соціальних зв'язків у стосунках між людьми, між людиною і суспільством, призвели до появи таких соціальних проблем, котрі неможливо було вирішувати методами, які використовували в традиційному суспільстві – все це зумовило виникнення соціальної роботи як професії.

Країнами, в яких соціальна робота найраніше оформилася у вигляді особливого виду діяльності і де вона потім була поставлена на професійну основу, були Великобританія та США. Зародження та розвиток професійної

соціальної роботи дослідники пов'язують із створенням у США Національної конференції благодійності й вдосконалення.

Аналіз міжнародного досвіду свідчить про використання в практиці соціальної роботи таких теоретичних моделей: психодинамічних, моделей кризового втручання, біхевіористських, системних і екологічних, соціальнопсихологічних, комунікаційних, гуманістичних, когнітивних, моделей правозахисної діяльності. Широко використовуються такі методи: індивідуальна підтримка, групова робота, робота в громаді.

3. При розв'язанні третього завдання нами здійснено загальну характеристику професійної підготовки соціальних працівників за кордоном. З'ясовано, що професійна підготовка соціальних працівників здійснюється у різних добровільних організаціях (допрофесійна підготовка); професійних училищах; професійних спеціалізованих училищах; університетах. Аналізуючи загалом освітні системи підготовки фахівців у галузі соціальної роботи у досліджуваних країнах можна підкреслити, що всім їм притаманна багаторівнева, ступенева структура. Іноді кількість рівнів допрофесійної підготовки є навіть більшою, ніж професійної (Велика Британія). Як правило, готують фахівців двох напрямів: універсалів широкого профілю на нижчих освітньо-кваліфікаційних рівнях (бакалавр) та вузьких спеціалістів з конкретної проблеми або роботи з певними соціальними об'єктами (магістр). Окрім цього спеціалістів найвищої кваліфікації готують з двох напрямів: наукова (викладацька) діяльність і практична професійна діяльність.

У більшості зарубіжних вищих навчальних закладів, таких як: Університет Мідлсекс (Велика Британія); Університет Каліфорнія Ірвайн (США) поширеною є модульна технологія. Суть її полягає в тому, що студент більш самостійно може працювати із запропонованою йому індивідуальною навчальною програмою, яка включає цільовий план дій. Вагому роль у підготовці соціальних працівників

відіграє практика, яку здобувачі вищої освіти проходять в закладах, що є місцями їх майбутнього працевлаштування.

4. Відповідно до четвертого завдання дослідження – охарактеризувати особливості діяльності соціальних працівників у зарубіжних країнах – з'ясовано, що соціальна робота в зарубіжних країнах досягла в сучасних умовах високого рівня ефективності. Вона охоплює дітей, молодь, доросле населення, надаючи їм у спеціально організованих закладах послуги різного характеру, задовольняючи матеріальні та духовні потреби. Існує розгалужена мережа спеціальних служб соціальної роботи, в яких творчо працюють фахівці, реалізуючи комплекс важливих соціальних завдань і надаючи допомогу різним категоріям громадян. Діяльність соціальних працівників, у їхньому ж складі й соціальних педагогів, поширюється не тільки на різноманітні освітні навчальні заклади, а й на урядові установи, офіси, підприємства, центри охорони здоров'я, агентства з охорони сім'ї і дитини, центри фізичного і психічного здоров'я, госпіталі, військові підрозділи, психіатричні лікарні, в'язниці, церкви.

5. На основі аналізу особливостей професійної діяльності соціальних працівників у зарубіжних країнах нами обґрунтовано можливості використання зарубіжного досвіду здійснення соціальної роботи у професійній діяльності фахівців із соціальної роботи України. Зокрема, крім розвитку державних соціальних програм та соціального захисту, необхідно розвивати недержавний сектор соціальної роботи. Окрему увагу варто приділити соціальній роботі в громаді та впровадженню молодіжних програм. Заслуговує на увагу досвід налагодження координації діяльності різних організацій та установ, направленої на розвиток різних верств населення. Розвитку і удосконаленню соціального забезпечення та захисту населення України сприятиме також вивчення та впровадження досвіду співпраці фахівців різних галузей.

Проведене дослідження не претендує на вичерпність висвітлення проблеми, тому перспективним буде вивчення досягнення країн ЄС у сфері

зайнятості, освіти, охорони здоров'я та пенсійного забезпечення та зарубіжного досвіду фінансового забезпечення соціального захисту населення.